

Baharlık Kitap Dizisi 38

PSİKANALİZ YAZILARI

*seansta dil öncesi
preverbal in the session*

İlkbahar 2019

BAĞLAM

Bağlam Yayınları 460
Psikanaliz Yazıları
Baharlık Kitap Dizisi 38
Seansta Dil Öncesi
İlkbahar 2019

ISBN: 975-6947-36-5 (TK No)
978-605-9911-54-2 (3*. Cilt)

Psikanaliz Yazıları
Yayın Yönetmeni: Talat Parman
Yayın Kurulu: Talat Parman, Ayça Gürdal Küey,
Behice Boran, Evrem Tilki, Vehbi Keser, İlker Özyıldırım
Danışma Kurulu: Talat Parman, Ayça Gürdal Küey, Elda Abrevaya,
Raşit Tükel, Vehbi Keser, Zehra Karaburçak Ünsal

Birinci Basım: Haziran 2019
Kitap Tasarımı: Canan Suner
Kapak Görseli: *Dispar*, Francis Picabia, 1929
Baskı: Umut Kağıtçılık Sanayi Ticaret Ltd. Şti.
Fatih Cad. Yüksek Sok. No: 11/1 Başakhan Merter/İstanbul

Yayınevi Sertifika Numarası: 11081
Matbaa Sertifika Numarası: 22826

BAĞLAM YAYINCILIK Hobyar Mah. Narlıbahçe Sok. No: 9/3 Cağaloğlu/İstanbul
Tel: (0212) 513 59 68 / 244 41 60 Tel-Faks: (0212) 243 17 27
Web: www.baglam.com e-mail: baglam@baglam.com

SUNUŞ

Seçmek sözcüğü eski Türkçe kökeninde “ayırarak, düğüm çözmek” demektir. Öyleyse seçim yapmak aslında bir düğüm çözüme işidir. Ancak psikanaliz söz konusu olduğunda seçim konusu hayli karışık bir sorun haline gelir.

Serbest çağrışım yani bilinçli seçim yapmadan konuşmak psikanalizin temel kuralıdır. Bu bir kuraldır elbette ama dirençlerin araya girmesiyle serbest çağrışım kuralı ne denli seçilmemiş bir söylem yaratır bu her zaman sorgulanmıştır. O nedenle analizanın analiste aktardıklarını belli bir seçime tabi tuttuğu her zaman öne sürülebilir. Analistin de analizanın söylediklerini bilinçli dikkatle değil dalgalı dikkatle dinlemesi, yani seçmeden dinlemesi gerekmektedir. Oysa onun da ne denli yansız bir dinleme yaptığı tartışılabilir. Yani konuşmanın ve dinlemenin bir ölçüde seçimli olması analitik sürecin unsurlarından biri olacaktır. Öte yandan bilinçli seçimlerin bile ne kadar bilinçli oldukları tartışmaya açıktır. Çünkü hem analizanın hem de analistin bilinçdışıları bu seçimleri etkileyen unsur olarak devreye girecektir.

Öte yandan analizanın analistini seçtiğini ve analistin de bu seçime onay verdiğini, yani analizanın analitik çalışma isteğini kabul ettiğini söyleyebiliriz. Burada da seçimlerin bilinçli unsurlara dayandığı düşünülse de bilinçdışı unsurların olası etkisi yadsınamaz. Öyleyse her seçimde yani düğüm çözmek çabasında bilinçli öğelerin yanı sıra bilinçdışı öğeler de yer alacak ve bu da, eğer bir analiz söz konusu ise analitik sürecin temel sorunsallarından biri olarak ortaya çıkacaktır.

Politik seçimler söz konusu olduğunda ise politikacılar söylevleriyle oy isterler seçmenlerden. Oy sözcüğünün eski Türkçe “ses” demek olduğunu bildiğimize göre seçmen seçimiyle politikacının söylevine/söylemine sesle yanıt verir diyebiliriz. Söylev/söylem karşısında

ses/söz olması konunun bir söyleşi olduğunu düşündürecektir. Ancak çok da eşit bir söyleşi değildir söz konusu olan. Bir taraf belli ki çok daha etkindir bu söyleşide; politikacı toplantılar düzenler, konuşmalar yapar yani söylemi sürekli etkin bir biçimde ön plandadır. Seçmen ise kimi kez bu toplantılara katılsa ve konuşmaları dinlese bile çok daha edilgen bir biçimde konular kendini. Onun en etkin olduğu an ise oy verdiği yani politikacıya seslendiği andır.

Bu oyu yani sesi nasıl verir seçmen? Politikacının söylevinde onun beklentilerini karşılayan bilinçli yani sosyal ve ekonomik, kültürel, ideolojik öğelerin olması etkileyici olacaktır şüphesiz. Ancak bu oy/ses vermede bilinçdışı unsurların rol oynadığı da açıktır. Sigmund Freud'un "Kitlelerin Ruhunu ve Benlik Analizi"¹ metninde belirttiği gibi birçok politikacının kurtarıcı şef, lider, reis olarak görülmesi baba aktarımının sonucudur. Çünkü ona göre bireysel ruhsallık her zaman toplumsaldır ve zaten bu yüzden analist-analitan ilişkisini "iki kişilik bir kalabalık" olarak tanımlamıştır.

Freud için aşk beklentisi kitle ruhunun en temel ilkelerinden biridir; çünkü kitleler böylece önderin işlevini ve önemini ayrıcalıklı kılarlar. Ancak "kendiliğinden" kitlelerde bir lider yokken, kilise, ordu ve politik partiler gibi "yapay" kitlelerde bir lider vardır. Bunlarda her şey, önce bir dikey ekseninde liderin herkesi aynı aşkla sevmesinde ve sonra yatay ekseninde üyelerin birbirleriyle ilişkisinde birbirlerini sevmek adına kendi narsisizmlerinden lider adına vazgeçmeleriyle gerçekleşir. Oysa kimi durumda bunun ağır bir yanılama yolu açtığı görülmektedir.

Ama öte yandan lider de bilinçdışının öznesidir. Yetkeye sahip olan bilinçli arzusunu gerçekleştirirken, tıpkı düşlerin oluşumunda olduğu gibi maskelenmiş bilinçdışı arzuları da gerçekleştirecektir. Lacancı kuramın izleyicisi Fransız psikanalist Philippe Grimbert liderin Phallus'la özdeşleştirilmesi eğilimine dikkati çeker. Ona göre bazı kitleler bazı lideri bazen Lacan'ın terimiyle çizilmemiş insanla (homme non barré) yani kastrasyona uğramamış, diğer bir deyişle bölünmemiş Ötekiyle özdeşleştirirler. Dahası onu bilinçdışının değil istencinin

¹ S. Freud [1921] *Psychologies des Masses et Analyse du Moi OC*, XVI, PUF, Paris, 1991.

öznesi olarak tanımlarlar.² Diğer bir deyişle bu kitleler lideri kastrasyon kaygısından uzak, bölünmemiş-eksiksiz bir birey olarak görürler ki bu nedenle bu bir yanılsamadır. Ayrıca bazı liderler de kendilerini böyle görürler ki bu bir sanrıdır. Tarihin kara sayfaları lider yanılsamasına kapılan kimi kitlelerin ve kendini sanrılarına kaptıran kimi liderlerin hazin sonlarıyla doludur.

Yeniden psikanalize dönersek, analist-analizan ilişkisinde seçim konusunu politikaya yaptığımız bu göndermeyi de kullanarak nasıl yeniden ele alabiliriz? Yukarıda ne serbest çağrışımın ne de dalgalı dikkatin tümüyle seçimsiz olmadığını belirttik. Dahası ilk seçimi yapanın analizan olduğunu ve analistini şu ya da bu bilinçli veya bilinçdışı düğümlerinden yola çıkararak seçtiğini belirttik. Analistin de bu isteğe, kendi çözdüğü ya da çözemediği düğümlerinden yola çıkarak yanıt verdiğini söyledik. Ancak şu soruyu yanıtlamadık; Freud'un tanımıyla analitik ilişki bir "iki kişilik kalabalık" ve aynı zamanda bir yapay ilişki olduğuna göre bu ilişkide bir lider var mıdır? Ve varsa lider kimdir?

Psikanalitik süreçte analizanın analistine baba aktarımı yapmasına şüphesiz sıklıkla rastlanır ve bu nedenle ivedi bir yanıtla analistin lider konumunda olduğu söylenebilir. Ancak bu durumda liderin yani analistin etkin olması gerekir. Oysa "analizan" sözcüğü bile analizi asıl yapanın divana uzanan kişi olduğuna gönderme yapmaktadır. Analist bu durumda analizana yani analizi yapana eşlik edendir. Öte yandan analiste bir güç atfedildiği de doğrudur, ama analist yine Lacan'ın ünlü deyişle, olsa olsa bildiği varsayılan öznedir (sujet supposé savoir). Yani bilen değil, bildiği varsayılandır. Kısaca analitik süreçte söylemin sahibi yani etkin olan analizandır. Analizanın söylemine yanıt olan ise analistin yorumu yani sesidir. Tıpkı politikacının/liderin söylevine seçmenin ses/oy vermesi gibi.

Analitik ilişkide istekte bulunan ve söylemiyle etkin olan analizandır ve isteği kabul eden, söyleme yanıt/ses veren yani seçen ve böylece kendini edilgen olarak konumlayan ise analisttir. Ama öte yandan analist kendini analist olarak konumlayarak ve çerçeveyi kurarak etkin bir konuma geçer. Bu bağlamda karşı aktarımın aktarımdan önce başla-

² Ph. Grimbart, *Avec Freud au Quotidien*, Grasset, Paris, 2012.

dığı yani karşı aktarımın aktarıma edilgen bir yanıt olmadığı görüşü, üzerinde düşünülmeğe değer bir yaklaşımdır.

Bu saptamalar bizi psikanaliz ve seçim ilişkisi tartışmasında seçilen/seçen, etkin/edilgen zıtlığına götürecektir. Ancak bu konuların sürekli değişen bir biçimde ilişkinin iki muhatabı tarafından dönüşümlü olarak doldurulması, psikanalizin doğasına ve elbette insan ruhsallığına hayli uygun olarak, aslında bu zıtlıkların birbirleriyle bir tamamlayıcılık ilişkisi kurduklarını ortaya koyacaktır.

Şüphesiz bireyler arası ilişkilerin hemen tüm alanlarında olduğu gibi, ama bu biçimiyle psikanalitik ilişkide hayli irdelendiği için özellikle önemli olan, bu devinimin anlaşılması ve çözülmesi/çözümlemesi gerekliliğidir. Analist ve analizanın kendi düğümlerini bu süreçte çözmeleri yani seçimler yapmaları analist/analizan, etkin/edilgen, seçen/seçilen konumsal zıtlığının devinimselliğini değerlendirebilmelelerine bağlıdır. Her analistin bireysel analizini tamamlamış olsa da sürekli analiz ilkesi gereği bir süreğen analizan olması, eytişimsel bir yaklaşımla bu zıtlığın bir tamamlayıcılığa yol açtığını görmesini kolaylaştıran bir olgu olacaktır.

Ancak kendini kastrasyon kaygısından uzak, bölünmemiş-eksiksiz bir birey olarak gören ve analizanlarına karşı tümgüçlülük sanısına kapılan kimi analistlerin veya kendini o şekilde tanımlayanların hazin öykülerinin de psikanaliz tarihinin kara sayfalarını doldurduğunu unutmamalıyız.

Psikanaliz Yazıları'nın 39. sayısı 2019 sonbaharında yayınlanacaktır ve sayının dosyası *Bağımlılık* üzerine olacaktır. Yazı ve çeviri önerilerinizi lütfen psikanalizyazilari@yahoo.com.tr adresine gönderiniz.

TALAT PARMAN

İçindekiler / Contents

sunuş | 5
presentation

TALAT PARMAN

önsöz | 11
preface

AYTEN DURSUN SÖKÜCÜ

iç'ten konuşmalar | 15
inner conversations

NESRİN KOÇAL

analitik çalışmada rêverie kavramının önemi | 39
the importance of the concept of reverie in analytical work

ELDA ABREVEYA

simgeleştirilemeyenin düşlemesi | 49
reverie of the unsymbolized

AYTEN DURSUN SÖKÜCÜ

gerilemenin peşinden düşlemeden biçimleyiciliğe | 69
following the regression, from reverie to figurability

TALAT PARMAN

adlandırılmayan dehşet | 79
a dread that can't be named

AYŞE KURTUL

seansta sözün ötesi/sözün öncesi | 85
beyond words/before words

FERAMERZ AYADI

olma ve yapma üzerine | 93
on being and doing

ISHAK SAYÇILI

ayrı bedenler | 115
separate bodies

GÖKÇEN YILDIZ

dil öncesini inşa etmek | 127
construction in preverbal

ALPER ŞAHİN

dosya ötesi / other topics

haset ve psikanaliz kurumlarındaki akıbetleri | 143
envy and its in vicissitudes in psychoanalytic organizations

H. SHMUEL ERLICH / ÇEVİREN/ TRANSLATED BY PINAR PADAR

freud ve ferenczi arasındaki tarihi ihtilafın temelindeki | 157
tekinsiz boyut
*the uncanny dimension at the heart of the historical dispute between
freud and ferenczi*

THIERRY BOKANOWSKI / ÇEVİREN/ TRANSLATED BY SEVİL UZUNOĞLU

uluslararası psikanaliz birliği toplum içinde ipa ödülleri | 173
*international psychoanalytical association ipa in the
community awards*

ingilizce özetler | 175
summaries

etkinlik duyuruları | 179
activities